

HOORRECHT VAN KINDEREN EN JONGEREN

EEN SUPERACTUEEL ONDERWERP NA DE WIJZIGINGEN IN DE
OP 29 MAART 2024 GEPUBLICEERDE WET VAN 27 MAART 2024

Bij LeA Uitgevers is in december 2023 het boek 'Rechter, hoor je mij? Richtlijnen voor kindvriendelijk horen' van dr. Evelyn Merckx en dra. Sara Lembrechts verschenen.

De plaats van kinderen en jongeren binnen justitie is sinds jaar en dag een heikel punt. Ondanks de pogingen om hen buiten de rechtbank te houden, zijn er dagelijks kinderen en jongeren die omwille van scheiding, adoptie, migratie, jeugdhulp, jeugddelinquentie of geweld noodgedwongen kennismaken met de rechtbank.

Hoewel elke magistraat die kinderen en jongeren hoort inspiratie kan putten uit deze publicatie, richt dit handboek zich in eerste instantie tot de familierechter. Familierechters komen dagelijks in contact met kinderen en jongeren in zaken over afstamming, verblijf, ouderlijk gezag, schoolkeuze... Toch worden familierechters nauwelijks opgeleid in hoe zij een gesprek met een kind zo goed mogelijk kunnen uitvoeren. Dit handboek reikt hen wetenschappelijk onderbouwde kapstokken en inspiratie aan over hoe het hoorrecht in de familierechtbank op een kindvriendelijke manier kan worden ingevuld. Na een toegankelijke presentatie van de theorie uit zowel een juridische als sociaalwetenschappelijke invalshoek, brengen de auteurs de lezer bij de praktijk. In dat luik staat centraal wat jongeren zelf belangrijk vinden en hoe familierechters het horen ervaren. Uitdagingen en aanbevelingen komen uitgebreid aan bod, net als een toegankelijk stappenplan voor de magistraat die kinderen hoort.

'Rechter, hoor je mij? Richtlijnen voor kindvriendelijk horen' -
december 2023,

ISBN 978-94-646-6221-4, een uitgave van LeA Uitgevers:

www.lea-uitgevers.be/shop

Een paar maanden na de publicatie van het boek, op 21 maart 2024, werd het voorstel tot versterking van het hoorrecht van de minderjarige (krachtens de huidige art. 1004/1 en 1004/2 Ger.W.) zoals vervat in de wet van 27 maart 2024 houdende bepalingen inzake digitalisering van justitie en diverse bepalingen Ibis (Doc 55 3728), gepubliceerd in het Staatsblad van 29 maart 2024. Het ideaal moment dus voor LeA Uitgevers om beide auteurs te interviewen.

In jullie boek brengen jullie het perspectief van kinderen en jongeren in Vlaanderen na scheiding in kaart. Wat waren de belangrijkste conclusies wat specifiek het hoorrecht betreft?

Evelyn: Wat duidelijk bleek: veel kinderen en jongeren hebben een uitdrukkelijke wens om gehoord te worden naar aanleiding van de scheiding van hun ouders. Zij willen bijvoorbeeld de verblijfsregeling veranderen, of hun ouders ervan overtuigen meer tijd met hen door te brengen. Bovendien zijn er kinderen die in het verleden al eens werden gehoord, maar graag opnieuw zouden gehoord worden om zaken toe te voegen aan wat ze al vertelden, of omdat ze door de zenuwen belangrijke dingen zijn vergeten te zeggen. Maar er zijn ook kinderen die niet gehoord willen worden. Zij zijn zich er niet altijd van bewust dat zij ook het recht hebben om dat te weigeren. Sommigen onder hen staan onder druk van een ouder om met de rechter in gesprek te gaan.

Voor anderen heeft hun weigering te maken met negatieve ervaringen in het verleden, bijvoorbeeld met gehoord worden door de familierechter of een andere volwassene met autoriteit. Kinderen hebben ook uiteenlopende ervaringen met gehoord te worden. De meerderheid benadrukt dat zij zich zeer opgelucht voelden om eindelijk hun verhaal te kunnen vertellen. Een minderheid vertelt over negatieve ervaringen, bijvoorbeeld omdat het hoorrecht geen oplossing bracht voor hun problemen of omdat ze niet vrijuit konden spreken.

“
IN ONZE SAMENLEVING IS
HET VOOR KINDEREN EN
JONGEREN NOG ALTIJD NIET
EVIDENT OM SERIEUS
GENOMEN TE WORDEN
DOOR VOLWASSENEN DIE
BESLISSINGEN NEMEN OVER
HUN LEVEN.
”

Wat kan een rechter doen om kinderen het gevoel te geven dat ze ertoe doen tijdens de procedure?

Sara: In onze samenleving is het voor kinderen en jongeren nog altijd niet evident om serieus genomen te worden door volwassenen die beslissingen nemen over hun leven. Vaak worden er vragen gesteld bij de meerwaarde van kinderen te horen, en wordt hun bekwaamheid om op een waardevolle manier bij te dragen aan het juridische besluitvormingsproces in twijfel getrokken. In dit boek willen we die overtuigingen tegenspreken en nuanceren. Zelfs als het horen niet rechtstreeks bijdraagt tot waarheidsvinding, dan nog kan het gesprek met de rechter kinderen het gevoel geven dat zij ertoe doen. De manier waarop het horen gebeurt, is daarin heel bepalend. Zo kan je als rechter bijvoorbeeld zorgen dat de ruimte waarin je kinderen hoort geen nodeloze verwijzingen naar macht of autoriteit bevat. Vooraf kan je zorgen dat de procedure voorspelbaar is, en dat je kinderen op hun maat informeert over wat ze wel en niet mogen verwachten. Ook in je stijl en houding kan je het verschil maken voor kinderen. Je wil garanderen dat kinderen zich veilig, ondersteund en serieus genomen voelen. Die verantwoordelijkheid beperkt zich niet enkel tot het gesprek zelf. Ook achteraf kan je aan kinderen terugkoppelen in welke mate je met hun mening rekening hebt gehouden.

Uit jullie publicatie blijkt dat kindvriendelijke interactie voor sommige rechters evident is, waar het voor anderen wat meer zoeken is. Waaraan zien jullie dat rechters kindvriendelijk horen ter harte nemen?

Evelyn: Uit wat 21 geïnterviewde rechters uit familierechtbanken doorheen Vlaanderen en de Nederlandstalige afdeling van de familierechtbank van Brussel mij vertelden, blijkt duidelijk dat er al heel wat mooie praktijken bestaan, die inspirerend kunnen werken voor anderen die daar ook mee aan de slag willen. In ons boek gaan we hier uitgebreid op in. Zo zie je bijvoorbeeld dat sommige rechters de intrinsieke waarde voor kinderen en jongeren om gehoord te worden, sterk benadrukken. Sommige rechters hebben het ook over de mentale voordelen die zij merken bij kinderen, omdat zij zien dat kinderen erg opgelucht zijn na het gesprek. Deze rechters vinden het belangrijk dat kinderen de kans krijgen om de persoon te ontmoeten die hun leven op wezenlijke manier zal beïnvloeden. Ik merkte ook dat sommige rechters veel waarde zien in de eigen perceptie van kinderen, zonder daarbij steeds te moeten zoeken naar een objectieve waarheid in het verhaal van het kind. Veel rechters doen enorm veel moeite om kinderen dingen in vertrouwen te laten zeggen, en nemen allerlei maatregelen om kinderen op hun gemak te stellen. Je ziet dat ze er allemaal wel echt op hun manier ontzettend hard mee begaan zijn.

Toch komen er ook een aantal pijnpunten aan het licht over het kindvriendelijk horen van kinderen en jongeren in het boek?

Evelyn: De interviews met familierechters maken duidelijk dat niet alle rechters overtuigd zijn van het intrinsieke belang dat het horen heeft voor kinderen en jongeren zelf. Sommigen van hen zien het vooral als belangrijk voor het geschil of om argumenten van de partijen te gaan toetsen. Anderen lijken niet zeker te zijn dat het een goede ervaring is of kan zijn voor kinderen. Mij leek het dat sommige rechters zich erg bescheiden opstellen en niet goed weten dat onderzoek echt heeft uitgewezen dat het betrokken worden door de rechter een zeer positieve impact kan hebben in het leven van kinderen. Voor zover dat op een goede manier gebeurt uiteraard.

De interviewstudie met rechters maakte ook duidelijk dat lang niet alle kinderen en jongeren gehoord worden door de rechter als hun ouders uit elkaar gaan. Op dat vlak heersen er zeer uiteenlopende praktijken tussen de verschillende rechters en rechtbanken. Ondanks het feit dat sommige rechters zich bewust zijn van het belang van het hoorrecht, zijn een aantal onder hen toch weigerachtig om kinderen en jongeren te horen omdat zij vrezen dat de procedure te belastend is voor kinderen. Zeker kinderen onder de leeftijd van twaalf jaar worden zelden gehoord, en als ze het vragen wordt dat soms zelfs geweigerd, terwijl dat eigenlijk niet mag volgens de wet. Bovendien kiest de grote meerderheid van de bevroegde rechters er ook voor om kinderen en jongeren niet te horen als er een overeenkomst bestaat tussen de ouders of als ze geloven dat er te veel druk ligt op het kind, bijvoorbeeld als die druk uitgaat van de ouders.

Sara: Daarbij zien ze over het hoofd dat het horen voor kinderen zelf van veel betekenis kan zijn, los van een concrete oplossing in een geschil. Nochtans nemen zowel internationale kinderrechten als sociaal psychologisch onderzoek aan dat, in de regel, het horen van kinderen in het belang is van die kinderen, op voorwaarde dat het op een kindvriendelijke manier gebeurt. Dat wil niet zeggen dat de bezorgdheden van rechters altijd onterecht zijn. Het impliceert daarentegen wel dat de verantwoordelijkheid om die bezorgdheden weg te nemen en het hoorrecht te organiseren op een manier die wel in het belang is van het kind, bij de volwassene ligt en niet bij het kind.

Het hoorrecht binnen familiezaken wordt in de huidige wetgeving geregeld door artikel 1004/1 van het Gerechtelijk Wetboek. Wat wijzigt er nu door de Wet van 27 maart 2024 houdende bepalingen inzake digitalisering van justitie en diverse bepalingen Ibis, waarin deze problematiek ook aan bod is gekomen?

Sara: Volgens het internationaalrechtelijk en grondwettelijk geregeld hoorrecht hebben kinderen het recht om gehoord te worden in alle zaken die hen aangaan. Tot voor kort voorzag artikel 1004/1 van het Gerechtelijk Wetboek dit recht enkel in zaken omtrent ouderlijk gezag, verblijf en contact. Met de wetwijziging is dat artikel aangepast, zodat kinderen gehoord kunnen worden in alle materies die hen aanbelangen, met uitzondering van zuiver financiële aangelegenheden tussen zijn wettelijke vertegenwoordigers. Om in overeenstemming te zijn met de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof, wordt er ook bepaald dat broers en zussen kunnen worden gehoord over de verblijfsregeling. Ook wordt er een paragraaf ingevoegd, waarbij bepaald wordt dat de ouders van kinderen die jonger zijn dan twaalf jaar door de rechter geïnformeerd worden over het feit dat hun kind kan vragen om door de rechter te worden gehoord.

Evelyn: Er staat nu ook in de wet dat het horen plaatsvindt op een plaats die is afgestemd op het horen van het kind. We kunnen er wel van uitgaan dat dit betekent dat het een kindvriendelijke ruimte moet zijn, en dat is volgens ons een belangrijke toevoeging. Ook de aanwezigheid van een vertrouwenspersoon is nu beter geregeld. Dat wordt nu toegestaan op verzoek van het kind zelf. Die vertrouwenspersoon moet aan bepaalde voorwaarden voldoen en mag geen directe link hebben met een van de ouders. Er wordt ook een bepaling toegevoegd die verduidelijkt welke informatie de rechter bij het begin van het horen aan kinderen moet geven en er wordt tevens uitdrukkelijk in de wet geschreven dat kinderen de mogelijkheid hebben om sommige dingen in vertrouwen aan de rechter te zeggen, zonder dat het in het verslag komt. In de praktijk zorgde het verslag vaak voor verwarring bij kinderen, dus ook deze toevoeging juichen we toe. Tot slot staat er nu ook in de wet dat kinderen moeten geïnformeerd worden over de uiteindelijke beslissing, wat een belangrijk principe is van kindvriendelijke justitie. Sara en ik zijn het erover eens dat de nieuwe wettekst nog niet alles opneemt rond kindvriendelijke justitie, maar het is zeker een grote en moedige stap vooruit voor kinderen en jongeren!

Rechter, hoor je mij? Richtlijnen voor kindvriendelijk horen' -
december 2023,

ISBN 978-94-646-6221-4, een uitgave van LeA Uitgevers:

www.lea-uitgevers.be/shop